"שערי ציון"

3

(אוהב ה' שַׁעֲרֵי צִיּוֹן מִכֹּל מִשְׁכְּנוֹת יַעֲקֹב – אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות)
(ברכות דף ח.)

יו"ל ע"י כולל "ברכה מציון" שע"י כולל "צילו של היבל"
בבית הכנסת "הרמב"ן" - ירושלים שבין החומות
חבורת דף היומי – דרשו בהלכה
שאלות ותשובות אקטואליות מחיי היום יום, שעלו מתוך לימוד המשנ"ב בסדר "דף היומי בהלכה"

בס"ד

סימן ש"ח

סעי' א'

השעון מעורר שב"פלאפון" הופעל בטעות בשבת לפנות בוקר, והרעש מפריע. האם מותר לטלטל את הטלפון לתוך הארון, כדי שלא ישמעו אותו?

תשובה: מותר, כי בזמנינו לא מקפידים על ה"פלאפונים" שלא לטלטלם שלא לצורך שימושם (עיין ס"ק ב'), ולא מייחדים להם מקום, ולכן הם בגדר "כלי שמלאכתו לאיסור", שמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו. וכשהרעש ממנו מפריע במקום שלו, לטלטלו הוי "צורך מקומו", ומותר. ואין לחוש שמא ה"רמת הקליטה בטלפון תשתנה", כי אין לכך יחס לפעולת טלטול הפלאפון בשבת. **והוסיף מרן הגר"א נבנצל שליט"א שבלאו הכי מותר להוציאו מדין גרף של רעי.**

האם מותר לטלטל קלסר שיש בו גם דברי תורה, וגם דפים ריקים? וצרור מפתחות, שיש בו גם מפתחות רכב?

תשובה: בקלסר מותר, כי החלק הכתוב חשוב יותר מכל הדפים הריקים (חוט שני ח"ג פמ"ב ס"ק א, סוף אות א', בהסבר ההתר של החזו"א בכה"ג לגבי "מחברת", כמובא בדינים והנהגות, פט"ו אות כ"א). אמנם, אם הדפים אינם מחוברים יחד, יש נידון אם הדפים הריקים הוו כלי שמלאכתו לאיסור ומותר לטלטלם כדי להגיע לדפים הכתובים, או לא (עיין בחוט שני שם, ובשש"כ פכ"ח, הע' ל', ל"א).

בצרור המפתחות- אם הוא לא הוציא את מפתחות הרכב מערב שבת (עיין בשאלה לקמן בסימן ש"ט, ס"ג), יאחז בידו רק את המפתח המותר, או את מחזיק המפתחות, ויטלטל את כל הצרור יחד, כך שאת מפתחות הרכב יטלטל רק ב"טלטול מן הצד לצורך דבר המותר" (שש"כ פ"כ הע' ש"ט בשם הגרשז"א).

סעי' ג'

האם מותר לסובב מאוורר פועל, כשהרוח מפריעה לו, או כדי שהרוח תנשוב עליו?

תשובה: מותר, כי מאוורר הוא "כלי שמלאכתו לאיסור", וכשהרוח מפריעה, הוי לצורך מקומו, וכשהוא רוצה שהרוח תנשוב עליו, הוי לצורך גופו (שש"כ פי"ג, ס"מ).

שכח, ונטל מוקצה- האם מותר להניחו בכל מקום שירצה?

תשובה: כיוון שנטלו באיסור, יש להחמיר לזרקו מיד (כנטיית לשון המשנ"ב בס"ק י"ג, וכן משמע בר"ן ובתוס', שרק כשנטלו ברשות, יכול להמשיך לטלטלו לכל מקום שירצה).

האם מותר לטלטל כלי שמל"א כדי להשיבו לבעליו?

תשובה: אסור (עפ"י שו"ת החת"ס ח"א סי' פ"ב, שכל שאסור ליטלה בשביל עצמו, אין להתיר להחזירה לחבירו, שהרי גם בעלמא מציאתו קודמת למציאת חבירו. ועוד, שהרי אפי' כשהמוצא הוא "זקן ואינה לפי כבודו", ולא היה מרימה בשביל עצמו, צריך בעל האבידה למחול על ממונו בשביל "כבוד המוצא", וכ"ש שצריך למחול כדי שלא יהיה חילול שבת אפי' באיסור דרבנן, מפני כבוד השם). ומ"מ, אינו חייב לעמוד ולשמור על האבידה עד מוצ"ש, אף אם היה עושה כן בשביל

עצמו, כי כל עוד הוא לא הרים אותה, לא החלה מצוות השבת אבידה (שש"כ פ"כ הע' כ"ט בשם הגרי"ש אלישיב). ועוד, שהתורה ציוותה על השבת אבידה ,ולא על שמירת אבידה (שם בשם פתחי חושן, הלכות אבידה פ"ד הע' ג'). **אבל מרן הגר"א נבנצל שליט"א אמר שמותר להחזירו שמא בעליו יצטרך את הכלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו היום.**

סעי' ד'

האם מותר בשבת להרים תפילין שנפלו על הארץ?

תשובה: מותר, אף אם התפילין בכיסן, מפני שלהציל תפילין מבזיון הוי "מצוה", ובדיעבד התירו טלטול מוקצה לצורך מצוה (כמו בסימן תצ"ח ס"ק ע"ט). אמנם, אף שנטלן בהתר, לא יטלטלם לאן שירצה, אלא יניחם מיד במקום שאינו בזיון להם, שאז כבר אין מצוה, וצריך להחמיר את הדעות שהתפילין הוו כלי שמלאכתו לאיסור (הליכות שלמה תפילה פ"ד סל"ב). והוה מעשה, והחזו"א הורה להרימן מהרצפה על דעת לשבת במקומן אח"כ, כדי שאף אם הם כלי שמלאכתו לאיסור, הוא טלטלן לצורך מקומן, שמותר (מעשה איש ח"ה עמ' י"ז).

מי שמפריע לו כשידיו ריקות, האם יוכל "לשחק" בידו בכלי שמלאכתו להתר?

תשובה: מותר, כי מותר לטלטל כלי שמלאכתו להתר לצורך, וגם זה מקרי "צורך" (חוט שני ח"ג פמ"ט ס"ק א', והוסיף שכעין זה השיב החזו"א).

סעי' ז'

האם מותר לטלטל סבון מוצק או אבקת כביסה לצורך גופו ומקומן?

תשובה: אסור, כיוון שאין עליהם שם כלי, וגרעו אף מנר, שעכ"פ עומד להשתמש לאורו בשבת, ומשא"כ סבון מוצק ואבקת כביסה לא עומדים לשום שימוש בשבת, והוו מוקצה מחמת גופו, שאסור לטלטלו אף לצורך גופו ומקומו (אג"מ ח"ה סי' כ"ב אות ט"ו, חוט שני ח"ג פנ"ג ס"ק א' אות ג', שלמי יהודה פ"ט הע' ח' בשם הגרישא"א. וע"ע בששי"כ ח"ג פי"כ סט"ז).

כלים חד פעמיים משומשים, או בקבוקים ריקים, האם דינם כמוקצה?

תשובה: נאמרו בזה דעות שונות, ונראה שזה תלוי במקומות- ואם נוהגים לפעמים להשתמש שימוש חוזר בכלים החד פעמיים כשהם במצב כזה, הם לא מוקצה, ואם לאו, הרי הם מוקצה (הגר"י ברונפמן שליט"א). **אבל מרן הגר"א נבנצל שליט"א אמר שיש לעיין אם אין בעיה של תיקון כלי בשבת במה שמשתמש שימוש חוזר בכלי חד פעמי.**

סעי' י'

האם מותר בשבת לפתוח ולסגור את החור ברצפה שאליו גורפים את מי השטיפה?

תשובה: אם יש לכיסוי של החור "בית אחיזה" (ידית), והוא עשוי לפתוח ולסגור, מותר (חוט שני ח"ב, פל"ו, ס"ק ו'. וכמו כיסוי בור ודות, וכל כיסויי קרקע, שמבואר בס"ק מ"ב שכדי שהוא "לא יראה כבונה" כשמכסה בהם, צריך שיהיה להם בית אחיזה, ובכך הכיסויים יראו ככלי העשוי לנוטלו ולהחזירו, והוא לא יראה כבונה כשמכסה את הקרקע בהם. וממילא בכך הם גם לא מוקצים משימוש בשבת).

סעי' י"א

האם מותר בשבת להוציא קוץ מהיד ע"י מחט, באופן שבודאי יצא דם?

תשובה: זו מחלוקת (כמובא בבה"ל ד"ה הקוץ). ואם זה האופן היחיד שניתן להוציאו, לכו"ע מותר, כיוון שהוצאת הדם כך היא "קלקול" ומלאכה שאינה צריכה לגופה, דהוי דרבנן, ובמקום צער לא גזרו (סי' שכ"ח שה"צ ס"ג, עפ"י סנהדרין פד:). אמנם, אם אפשר להוציאו בלי להוציא דם, אין לעבור איסור בחינם (הכרעת המשנ"ב בשכ"ח, ס"ק פ"ח).

סעי' ט"ו

האם נעל שנקרעה היא מוקצה?

תשובה: כל עוד ניתן עדיין לנעול אותה, יש עליה תורת כלי, והיא לא מוקצה (ס"ק נ"ט). ואף אם נשמט ה"עקב" מהסוליה, אך עדיין אפשר ללכת בה, היא לא מוקצה, אף שזה לא נוח (חוט שני ח"ג, פנ"ה, ס"ק ה'). אמנם, אם אי אפשר לנעול אותה כגון שנפחתה כל ה"סוליה" שלה (שה"צ ס"ג), ולא ניתן לתקן אותה (עיין ס"ק נ"ח), היא מוקצה מחמת גופו, ככל שבר כלי שאינו ראוי לשום שימוש.

סעי' ט"ז

האם מותר בשבת לקחת כביסה מהחבל, כשהיא תפוסה באטבים?

תשובה: אם בבין השמשות הכביסה לא היתה רטובה ב"טופח ע"מ להטפיח", דהיינו ברמה שהיא

תרטיב דבר, שיוכל להרטיב דבר אחר, אז הכביסה עצמה היא לא מוקצה (ס"ג). **ולדעת מרן הגר"א נבנצל שליט"א אף אם היתה טופח ע"מ להטפיח אם היא בודאי עתידה להתיבש בשבת אינה מוקצה.** אמנם, כיוון שהאטבים משמשים לתליית כביסה, שהיא פעולה שאסורה בשבת משום מראית העין, ממילא האטבים הם "כלי שמלאכתו לאיסור", ולכן, אם אפשר, ישמוט את הכביסה מתוך האטבים. אבל אם בצורה הזאת האטב יוכל להשבר וכד'- מותר ליטול את האטב מהכביסה בידיים, דהוי "כלי שמלאכתו לאיסור" לצורך מקומו.

האם מותר לטלטל כסא או ספסל שנשברה לו רגל, או שתיים?

תשובה: אם נשברה רק רגל אחת, מותר, כיוון שאפשר לסמכו על משהו אחר, ולשבת עליו, ויש לו דין שברי כלים שראויים למלאכה כלשהי, ואינו מוקצה. וכן, כשהרגל לא "נשמטה והתפרקה" אלא "נשברה", צריך לעשות לו רגל חדשה, ואי אפשר לתקן אותה ע"י תקיעה; ולכן כשהרגל נשברה אין חשש "שמא יתקע", ומותר לטלטל את הכסא או הספסל (ס"ק ס"ט).

אמנם, אם נשברו לו שתי רגליים, יש להסתפק שמא הכסא או הספסל כבר לא ראויים לכלום (שה"צ ס"ט מסתפק האם לדעת הערוך והמאירי, ש"כירה בלי שתי רגליים" היא מוקצה מחמת גופו, האם ה"ה ב"ספסל בלי שתי רגליים", או שלא כי עדיין אפשר לסמכו על ספסל אחר). ומ"מ, אם צריך למקומו- יוכל לטלטל אותו מן הצד, דהוי לצורך דבר המותר (כמו בס"ק ע"ה).

סעי' י"ח

אם פעור בור במקום מעבר רבים, האם נכסה אותו בשבת?

תשובה: התירו כל שבות דרבנן כדי למנוע היזקא דרבים (שו"ע), אף אם אין שם חשש פיקוח נפש. ולכן, יהיה מותר לטלטל דבר שיכסה את הבור אף בכרמלית; ואף אם הכיסוי הוא מוקצה. אבל לא יכסה את הבור בכיסוי גמור, משום "בונה" (שבט הלוי ח"ה סי' מ' אות א', חוט שני ח"ג פנ"ב ס"ק א'). אלא, כגון בכיסוי שהוא גדול יותר מגבולות הבור, ורק עומד מעליו (הגר"י ברונפמן שליט"א).

האם מותר לפזר חול על קרח או שמן שברחוב, כדי שאנשים לא יחליקו?

תשובה: אם הרחוב הוא מרוצף, ואין בזה "אשווי גומות דאורייתא", מותר (ששי"כ פכ"ג ס"י, ע"פ הכלל הנ"ל).

האם מותר לטלטל תרופות הנמצאות בהישג ידם של ילדים, למקום אחר?

תשובה: כן (חוט שני ח"ג פנ"ב, כמה פרטי דינים אות ג'), כי מותר לטלטל מוקצה אף במקום חשש הזק דיחיד (ס"ק כ"ט, וס"ק ע"ז). **אבל מרן הגר"א נבנצל שליט"א אמר שיש בזה חשש פיקוח נפש ומותר לסלקן אף ע"י חילול שבת אם צריך.**

סעי' כ"ב

האם ניתן לייחד אבן או חתיכת עץ שיחזיקו את הדלת פתוחה, או לשימוש התר אחר?

תשובה: מותר, ע"י ייחודן לשימוש זה לעולם (סתמא דשו"ע כאן, ובסי' רנ"ט,ב), ואפי' רק במחשבה, בלי להוציא בפה (ס"ק צ"ג). או כשרגיל בשימוש הזה בהן בימי החול (ס"ק צ"ג). אבל לא מספיק שרק "השתמש בהן לכך כמה פעמים" (בה"ל רנ"ט, ב ד"ה צריך). וכן, מועיל לעשות בע"ש "מעשה גמור", שמוכיח שעומד להתשמש בהן, כגון, לשפשף את האבן מהטיט, או לשייף את חתיכת העץ לגודל המתאים, וזה מועיל אף בלי לייחדן לכך לעולם, אלא אפי' רק לשבת אחת.

האם מותר בשבת לטלטל גליל נייר טואלט שלם?

תשובה: מדינא מותר, כי" נייר טואלט עומד לשימוש בכל טצדקי שאפשר להשתמש בו" (כלשונו של הגר"ש אוירבך, המובא בארחות שבת פי"ט הע' קע'). אמנם, כיוון שיש שהחמירו בו, יקל לטלטלו רק במקום צורך.

האם מותר לטלטל צמר גפן?

תשובה: כשהוא חתוך בגודל שהדרך להשתמש בו- הצמר גפן עומד לשימוש כך גם בלי לייחדו, ומותר. אך "חבילת צמר גפן" לא עומדת לשימוש כך, בלי לחתוך ממנה, ולכן דינה כמוקצה מחמת גופו, ואין לטלטלה בידיו אפי' לצורך גופה ומקומה (חוט שני ח"ג פנ"ח ס"ק ג').

סעי' כ"ט

האם מותר לטלטל עצמות, כיוון שהן מאכל לכלבים?

תשובה: מאכל בהמה הוא לא מוקצה רק במקום שהוא באמת עומד למאכל הבהמה. ולכן, בזמנינו שמאכילים כל בעל חי באוכל המיוחד שלו, **אמר מרן הגר"א נבנצל שליט"א שזה תלוי לפי המקום, אם עצמות עומדות להאכלת כלבים.**
אמנם, אף אם הן מוקצה, כשהעצמות מונחות יחד עם פת על המפה, מותר להגביה את כל המפה למקום אחר; ואפשר שמותר אפי' לתת לכתחילה פת עבור זה, אם קשה לו לנער את המפה במקומה (ס"ק קט"ז). ויתכן שההתר הזה הוא דווקא בפת, (עיין בתהילה לדוד ס"ק ל"ד, ובמנח"י ח"ה סוף סי' קכ"ה) כיוון שהיא עיקר עונג שבת, ויש לה חשיבות מיוחדת בשבת, והפסולת בטלה אליה; אבל כשיש על המפה דבר אחר של התר, אף שהוא יותר חשוב מהעצמות הן לא תתבטלנה אליו, ואם אפשר, יצטרך לנער את העצמות מהמפה (משמעות המג"א בס"ק נ"א, וכדלקמן בסי' ש"ט ג'-ה').
אבל בזמנינו, המציאות היא שאי אפשר לנער את העצמות על הרצפה, שאף אם הוא יטאטא אותן אח"כ (עיין בבה"ל בסכ"ז ד"ה מנער), מ"מ הרצפה תתלכלך בנתיים (עיין בחזו"א סי' מ"ח ס"ק ג'), ולכן גם כשיש דבר התר אחר, שאינו פת, על המפה, מותר לטלטלה עד האשפה. ובלאו הכי, בזמנינו, בד"כ כל ערימת עצמות היא מאוסה בעיניו להניחה על השלחן, והוי כגרף של רעי, ומדינא מותר אפי' לזרקה לאשפה בידיים (ס"ק קט"ו).
אבל מרן הגר"א נבנצל שליט"א הוסיף שכל עוד שיש צלחות או כל דבר של התר על המפה ואפשר לטלטל את המפה כבסיס לאיסור והתר צריך לעשות כך ולא לטלטלן בידיים מדין גרף.

סעי' ל'

אם נשארה בפיו פסולת, כגון קליפות של גרעינים שאכל, או גרעינים של פירות, האם מותר ליטול את הפסולת מהפה בידיים?

תשובה: אם הקליפות והגרעינים לא ראויים לכלום והם מוקצה, יש נידון בפוסקים אם מותר להוציאם מפיו בידיים, או שצריך דווקא לזרקן בלשונו (עיין ס"ק קכ"ד, ובארחות שבת פי"ט הע' ר"א שזו מחלוקת. ויש מתירים משום שבכה"ג הפסולת בטלה לגופו. ויתכן גם, שכשם שכשיש מוקצה בידו, הוא לא מוכרח רק "לפתוח את ידו ולתת למוקצה ליפול", אלא מותר לו גם להושיט את ידו כדי להניח את המוקצה, כמו כן כשהמוקצה בפיו, יהיה מותר לו לטלו מפיו ולהניחו). אמנם, כל עוד יש מליחות על הקליפות, הן ראויות למציצה, ממילא הן אינן מוקצה, וודאי מותר (שבות יצחק, מוקצה, פי"ט אות ז', בשם הגר"ש אלישיב). וכן במקום שאין דרך בני אדם לזרוק פסולת מלשונם כלל, וזה מאוס בעיניהם, זה לא גרע מגרף של רעי שמותר להוציאו בידיו (ארחות שבת שם בשם הגר"ש אוירבך).

סעי' ל"ה

האם מותר לטלטל את ה"סיר" שהתינוקות מתפנים עליו?

תשובה: ה"סירים" המצויים בזמנינו עשויים מפלסטיק. וכיוון שהפלסטיק לא בולע את הריח כמו חרס או עץ, דינם כ"גרף של רעי" שעשוי ממתכת, שכשהוא רחוץ, מותר לטלטלו ככל כלי שמלאכתו להתר, ואין לו דין "גרף" (שש"כ פכ"ב סע' מ"ד, "אז נדברו" ח"א מוקצה אות קס"ט; וכן צידד האג"מ ח"א סימן כ"ז, וכן הביא באישי ישראל פנ"ג הע' צ"ח בשם הגרי"ש אלישיב). ויש המצדדים שבכלי מתכת (ופלסטיק), כיון שהוא "כלי רגיל", מותר לטלטלו תמיד, גם כשהוא לא רחוץ, ואפי' בלי למלאות בו מים, שבכלי כזה לא צריך להשתמש ב"התר לפנות גרף של רעי ממקום שיושבים בו" (חזו"א סי' מ"ח ס"ק י').

סעי' ל"ו

האם מותר להניח קליפות ועצמות על השלחן, תוך כדי סעודת שבת, או שאסור, משום "אין עושין גרף של רעי לכתחילה"?

תשובה: מותר, כי באופן שלא יכל לסלק את הדבר המאוס מאתמול, אין זו "עשיית גרף של רעי לכתחילה" (חוט שני ח"ג פס"ה ס"ק ג', עפ"י הרשב"א בביצה כא: וכן איתא בשיטה מקובצת שם להדיא שמותר כי הוי "לצורך"). ועוד, שלפעמים ניתן לנער את הקליפות והעצמות ממפה וכד', שהוי טלטול מן הצד לצורך המקום, שהוא דבר המותר (כמבואר בס"ק קט"ו), ואז לא צריך להגיע להתר של "גרף", כי זה מותר בכל מוקצה, וממילא אין בזה "עשיית גרף לכתחילה" (חוט שני שם).

סעי' ל"ח

האם מותר לטלטל חול שמיועד ל"משחק ילדים"?

תשובה: אם משתמשים בחול הזה לפעולות המותרות בשבת, מותר, כי הוא הוזמן לשימוש התר בשבת (כמו ה"מכניס אדם מלא קופתו עפר מבעו"י" בשו"ע). אבל אם עושים בו פעולות האסורות בשבת משום "מגבל", או "בונה" וכד'- הוא לא מיועד לשימוש התר, וכיוון שהוא לא "כלי", הוא מוקצה מחמת גופו. (ועיין בשבט הלוי

ח״ט סי׳ ע״ח, ובחוט שני ח״ג פס״ו ס״ק א׳, ולכאורה נראה שנחלקו האם ״ארגז חול של ילדים״ עומד לשימושי התר, או איסור).

סעי׳ מ׳

האם מותר לטלטל בעל חי שברח, כדי להחזירו?

תשובה: כשאין צורך של ״צער בע״ח״, אלא רק הפסד- לא התירו ״לדדות״ שום בעל חי, דהיינו לאחוז בצווארו ובצדדיו ולהוליכו; אמנם גם במקום הפסד התירו ״לדחוף״ אותו כדי שיחזור ויכנס למקומו, (ס״ק קנ״ב), ואפ׳ אם ברח לרה״ר (שה״צ ס״ק קכ״א). -אמנם, התירו רק לדוחפו, כדי שיכנס מעצמו, ולא להכניסו ע״י הדחיפה מרה״ר לרה״י- שזו מלאכה דאו׳ (חזו״א סי׳ מ״ה ס״ק ב׳).

סעי׳ מ״א

האם מותר להוליך תינוק ברה״ר?

תשובה: מותר באופן שהולכים מאחוריו, ואוחזים בזרועותיו, והוא נוטל רגל אחת ומניח אחת, כיוון שבזה הוא תמיד נשען על רגל אחת, וזה לא נקרא שנושאים אותו, אלא רק מדדים אותו ברה״ר (שו״ע). ובאדם שיכול ללכת בעצמו, לא גזרו שמא יגביהו וישאנו, כי גם אם יעשה כן- זה יהיה רק דרבנן, ש״החי נושא את עצמו״; ולא גזרינן גזירה לגזירה (ס״ק קנ״ג).

סעי׳ מ״ה

האם מותר לשחק בשבת משחקי כדור, או ״גולות״?

תשובה: בזמנינו, שהכדורים מיוצרים במפעל במיוחד עבור משחק, יש עליהם שם ״כלי״ אף לדעת השו״ע, והם לא מוקצה (לרוב הפוסקים. ואף האור לציון ח״ב, פכ״ו, תשובה ח׳ שמחמיר לדעת השו״ע, מקל לקטנים, כיוון שהרמ״א הקל שכדור אינו מוקצה). -ואף שאסור לשחק בכדור על הקרקע, משום ״שמא יבוא להשוות גומות״ (כמבואר בס״ק קנ״ח)- זה רק בקרקע שמחוץ לבית, אבל בבית, כיוון שרוב הבתים בזמנינו מרוצפים- יהיה מותר לשחק בכדור או ב״גולות״ על הקרקע שבבית (ששי״כ פט״ז סע׳ ו׳, שבט הלוי ח״ט סי׳ ע״ח, ועוד).

סעי׳ מ״ז

האם מותר לטלטל בגד שיש בו חשש שעטנז?

תשובה: העיקר כהאוסרים לטלטל בגד שעטנז (ס״ק קס״א), כי הוא אסור ב׳לבישה׳,ולכן עיקר שימושו אסור אף ביום חול, וממילא אין לו תורת כלי, ואסור לטלטלו אפי׳ לצורך גופו ומקומו (ס״ק ק״ס). ואף שראוי לכסות בו כלי וכה״ג, מ״מ הוא אינו עומד לכך (פמ״ג).

וה״ה אף בבגד שיש לחוש בו מדינא לשעטנז (הלכות שבת בשבת ח״ב פ״כ סעי׳ כ״ב, עפ״י משמעות האור זרוע בסי׳ נ״ג, ובשם הגריש״א).

סעי׳ נ״ב

האם מותר לנוהגים שלא לאכול בפסח ״קטניות״ או ״מצה שרויה״, לטלטלן בשבת ויו״ט?

תשובה: מותר, כי אלו דברים שמותרים לאחרים, אף שהם עצמם נוהגים בהם חומרא (ע״פ כה״ח תנג ס״ק טו״ב, חזו״א סי׳ מ״ט ס״ק ט״ז, שדי חמד ח״ה מערכת חמץ ומצה סי׳ ו אות ו׳, שלמי יהודה פ״ח ס״ק ע״ג בשם הגרי״ש אלישיב והגרב״י זילבר). **והוסיף מרן הגר״א נבנצל שליט״א שביו״ט מותר לספרדים לבשל קטניות ולכן אף קטניות לא מבושלות אינן מוקצה ביו״ט.**

סימן ש״ט

סעי׳ ג׳

האם צריך להקפיד להוציא מע״ש את כל המוקצים ממגירה או מכלי אחר שהוא יודע שיצטרך לטלטלנו בשבת?

תשובה: אם הדברים המותרים בכלי הם יותר חשובים מהמוקצים, אזי הכלי נעשה ״בסיס לדבר האסור והמותר״, ומותר לטלטלו בשבת; אמנם, אם הוא יכול לנער את המוקצה מתחילה (באופן שאפי׳ המוקצה עצמו לא יפסד, והוא גם לא יפריע לו במקום שמנערו לשם), מחוייב לעשות כן (ס״ק י׳, י״ב, י״ד).

וההתר לטלטל בסיס לדבר האסור והמותר הוא משום שבכך הוא ״מטלטל את המוקצה מן הצד לצורך דבר המותר״ (כמבואר בראשונים, וביתר ביאור בחזו״א סי׳ מ״ז סס״ק כ״ב). ולפי״ז נראה שהשאלה אם יצטרך להוציא את המוקצה מע״ש תלויה במחלוקת הראשונים- שלסוברים ש״טלטול מן הצד לצורך דבר המותר לא שמיה טלטול״ (עיין ריטב״א מד., רי״ף כ:, רא״ש פ״ג סי׳ י״ט) אין צורך להוציאו מע״ש, ולראשונים שהוי טלטול, וצריך להמנע ממנו מער״ש (תוס׳ קכג. הובא בב״י בסי׳ שי״א סע׳ ח׳), גם צריך להוציא את המוקצה מע״ש. ויש לחוש ולהחמיר כוותיהו, כשיודע שיצטרך את המגירה או את הכלי בשבת (שבות יצחק מוקצה פי״ב, אות א׳ בשם הגרי״ש

אלישיב. אולם עיין עוד בשלחן שלמה סי' ש"ט הע' בשולי הגליון ס"ק י"ג).

סעי' ד'

יהודי הניח את הארנק שלו על החולצה שבארון, במחשבה שהארנק ישאר שם כל השבת. האם יהיה מותר לו ללבוש את החולצה בשבת?

תשובה: בד"כ מניחים בארון את החפצים אחד על השני רק כי אין מקום בתחתית הארון לכל החפצים, וממילא, באופן הרגיל, זה נקרא שהוא הניח את הארנק על החולצה "בדרך אקראי". ובשעת הצורך יש להקל (כהמג"א ודעמיה) שהחולצה לא נעשתה "בסיס לדבר האסור", ויהיה מותר לנער את החולצה מהמוקצה, ולטלטלה (ס"ק י"ח).

האם מותר לטלטל מפה שהיו עליה פמוטות בבין השמשות?

תשובה: כיוון שלאדם אין ענין שהפמוטות יעמדו "דווקא על המפה", אלא "דווקא על השלחן", כדי שיאירו עליו, ממילא הם הונחו על המפה "בדרך אקראי", ובשעת הצורך יש להקל לטלטל את המפה אחרי שהמוקצה סולק ממנה ע"י גוי וכד', כנ"ל. ובמפה יש עוד צד להקל- שהמוקצה הונח עליה רק "מסיבה טכנית", כיוון שהיא מכסה את השלחן (שה"צ כ"ד).

ומ"מ, שאר מפת השלחן, שלא היתה תחת הפמוטות ודאי לא נאסרה (שש"כ פ"כ סע' ס"ב, ע"פ שה"צ כ"ד), כי ניתן לטלטל את החלק הזה בנפרד, ואף אם המפה שתחת הפמוטות נאסרה- החלק הזה לא נאסר יחד איתה (שש"כ פ"כ הע' רע"ד) .

אם אשתו הניחה מוקצה על הסטנדר הישן שלו על דעת שישאר שם כל השבת, האם מותר לנער את הסטנדר מהמוקצה, ולהשתמש בו בשבת?

תשובה: אם היא לא הניחה המוקצה על הסטנדר לצורכו ולטובתו של בעלה (עיין בס"ק כ"ז), מותר, כי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו שלא מדעתו. ואף בני ביתו לא יכולים לאסור דבר שלא עומד לשימושם (עיין בדעת תורה ס"ד, שש"כ פ"כ הע' קצ"ט, הלכות שבת בשבת ח"ב פכ"ה הע' 10 בשם הגרי"ש אלישיב, חוט שני ח"ג פע"ג ס"ק א).

אם בנו הקטן הניח מוקצה על ספר קריאה, האם מותר לנער את הספר בשבת ולהשתמש בו?

תשובה: מותר, אף אם הספר עומד לשימושו של הבן הקטן, ואף אם הספר שייך לו, כי ל"קטן שלא עשה בר מצוה" אין "מחשבה" (חולין י"ג.), ומחשבתו שהמוקצה ישאר שם בשבת לא מועילה, ולכן הוי כשכח מוקצה על חפץ, שמותר לנער את המוקצה, ולטלטלו (שש"כ פ"כ הע' קצ"ט. ועיין עוד בתוספת שבת בסוף ההקדמה לסימן ש"ח).

סימן ש"י

סעי' ב'

האם מותר לטלטל בשבת אתרוג שיוחד למצוה?

תשובה: אסור, כי הדרך היא להצניעו עד שעת המצוה, ו"לדחותו בידיים". ואף שהאתרוג "ראוי לאכילה" מבחינה טכנית, מ"מ, בניגוד לפירות העומדים לסחורה, אין דעת האדם שיאכל מן האתרוג כשירצה (עיין ס"ק ד). ולכן אסור לטלטלו בשבת (ארחות שבת ח"ב פי"ט, סע' צ"ט, ועיין עוד בששי"כ פ"כ הע' ס"ז, ובבכורי יעקב לבעל ה"ערוך לנר", סי' תרנ"ג ס"ק א').

סעי' ג'

האם מותר בשבת לטלטל את הסכין של המילה, לאחר החיתוך?

ואת הערלה של התינוק?

תשובה: יש להחמיר שהמוהל לא יניח את הסכין מידו, עד שיניחנו במקום המשתמר. אבל אם המוהל עושם גם את הפריעה, כמו שבד"כ נוהגים אצלינו, אז אדם אחר יקבל את הסכין מידו, ויניחנו במקום המשתמר (ומסביר החת"ס בביצה יא. שזה מותר לאדם האחר, כיוון שגם הוא מסייע למצוה- שהמוהל לא יצטרך להתעכב למצוא מקום להניח את הסכין שלא יגנב או יזיק, ויוכל להזדרז לפרוע לפני שיבוא הדם). ומ"מ, אם בדיעבד הוא הניח את הסכין מידו, והוא חושש שהוא לא יגנב שם- יש לסמוך על הפוסקים ש"בשבת הזאת הסכין הוא לא מוקצה", ולהצניע אותו במקום משתמר (ס"ק ט"ו. ועיין עוד עצות לכל זה בארחות שבת ח"ב פי"ט סע' קי"ב). **אבל מרן הגר"א נבנצל שליט"א אמר שרק בזמן המילה הסכין לא מוקצה ואחרי שהניחו אין לטלטלו.**

סעי' ז'

אם ארנק מונח במקום שהוא מפריע, האם מותר להזיז אותו משם?

תשובה: אם הארנק ריק, כיוון שבזמנינו לא מקפידים להניח בארנק רק כסף, ולא דברים אחרים, ממילא הוא לא "מוקצה מחמת חסרון כיס", אלא רק כלי שמלאכתו לאיסור, ולכן מותר לטלטלו לצורך מקומו (ששי"כ פ"כ סע' ט"ז, ע"פ ס"ק כ"ז).

אמנם, אם יש בארנק כסף, הרי הוא בסיס לכסף, ודינו כמו הכסף עצמו, שהוא מוקצה מחמת גופו, ואסור לטלטלו לצורך מקומו בידיים. אמנם, מותר לטלטל מוקצה לצורך מקומו ע"י דבר אחר, שזה מקרי "טלטול מן הצד לצורך דבר המותר", שמותר (סי' ש"ח ס"ק קט"ו. ועיין בסוף ספר טעמא דקרא, ובשבות יצחק מוקצה פ"ט אות ד', שכך גם הורה החזו"א כשזה נגע למעשה). ולפי המשנ"ב כ"ש שמותר לטלטלו משם ע"י גופו, כגון ע"י רגלו וכד', שטלטול בגופו מותר אף לצורך דבר האסור (סימן שי"א ס"ח). אמנם החזו"א (בסי' מ"ז ס"ק י"ג) חולק ע"ז, וסובר שהותר טלטול בגופו רק תוך כדי פעולה של התר, כגון תוך כדי הליכה, או שכיבה על המטה וכד', ולכן יש להקל בזה רק במקום הצורך.

אם נשאר כסף בתוך כיס הבגד בשבת, האם מותר לטלטל וללבוש את הבגד?

תשובה: כל עוד הכסף בתוך הכיס, בכל גוונא אסור ללבשו, שמא ישכח יצא בו לרה"ר. וכששכח את הכסף בכיס, כגון שזהו הבגד שרצה ללבוש בשבת, שמסתמא הוא לא רצה שיהיה בו כסף- מותר לנער את הכסף מהכיס, ואז לטלטל וללבוש את הבגד.

אמנם, אם הוא הניח את הכסף מבעו"י בכוונה שישאר שם בשבת, זה תלוי במבנה של הכיס: שבכיס שתפור כולו לבגד, כמו הכיסים שבחולצות שלנו, כיוון שהמוקצה שבכיס מונח על עיקר הבגד, כל הבגד נעשה בסיס לדבר האסור, ואסור לטלטלו כלל. אבל בכיס שרק פיו תפור לבגד, כמו שמצוי בכיסי המכנסיים וכד', אף בשהניח בכוונה- הכיס עצמו כן נעשה בסיס, ואסור להכניס את ידו אליו כל השבת. ומ"מ, כיוון שהמוקצה לא מונח על עיקר הבגד, מותר לטלטל את הבגד עצמו. אמנם, גם בכיס כזה- לכתחילה, אם אפשר בניעור, ינער את הכסף מהכיס לפני שמטלטל את הבגד, ואפי' אם רק שכח את הכסף שם (ס"ק כ"ט. והגדר "לכתחילה" הוא ע"פ שונה הלכות דין ח').

במגירה שבשלחן מונח מוקצה. האם מותר לטלטל את השלחן?

תשובה: בזמנינו בד"כ המגירות יכולות לצאת ולהשלף מן השלחן, ולכן המגירה היא כלי בפני עצמה, ולא בטלה אל השלחן. ולכן אם המוקצה הונח במגירה בכוונה ולא שכחו אותו שם בשבת- השלחן נעשה בסיס למגירה, שהיא בסיס למוקצה, וכל השלחן נאסר בטלטול. אמנם, אם יש דבר התר שיותר חשוב מהמוקצה, אפי' שלא בתוך המגירה, אלא על מקום אחר בשלחן- השלחן הוא בסיס לדבר האסור והמותר, ואם אי אפשר לנער את המוקצה משם, מותר לטלטלו (ס"ק ל"א). ויתכן שבכה"ג יהיה מותר אף לטלטל ולפתוח את המגירה, וצ"ע (שה"צ ס"ק כ"ח בשם הפמ"ג). ובאופן שהמוקצה הוא דבר לא חשוב, ושוה רק כמה פרוטות- אם הוא "רק נשתייר שם", אז אין אדם מבטל שלחנו בשביל כמה פרוטות (ס"ק ל"א בשם החיי אדם). אמנם אם הוא הניח אותו שם בכוונה לאיזה צורך, הוא הרי כן עשה את השלחן כ"משמש" ובסיס למוקצה הלא חשוב, והוא כן נאסר (אג"מ ח"ד סי' ע"ג, חוט שני ח"ג פע"ג ס"ק א', וכמו אבן המונחת על החבית בסי' ש"ט ס"ד, אף שהאבן היא דבר לא חשוב).

סעי' ח'

הניחו כלי כדי שהמים של המזגן יטפטפו לתוכו. האם מותר לטלטל אותו בשבת?

תשובה: המים הנוטפים מן המזגן הם מוקצה משום נולד. ואף אם היו בכלי כבר "מי מזגן" של התר, שנטפו מהמזגן לפני שבת, כיוון שמוקצה הוא דבר שיש לו מתירין, והמים האסורים היו ניכרים לפני שנפלו לכלי, הם לא בטלים אפי' באלף (ע"פ ס"ק ל"ב). אמנם, אם היו בכלי מים אחרים של התר, כגון מים מהברז, אז כיוון שלמים האסורים יש שם אחר- "מים מזוקקים", הם נקראים "מין בשאינו מינו", וכל טיפה שתפול מהם תתבטל במים של ההתר, ויהיה מותר לטלטלם (שש"כ פי"ג, הע' קל"א, בשם הגר"ח קנייבסקי, ע"פ הש"ך ביו"ד ק"ב ס"ק ג'). וכן, אם בבין השמשות היה בתוך הכלי דבר של התר שיותר חשוב מהמים, כגון כף או מזלג, הוי "בסיס לאיסור והתר", ומותר לטלטלו (שש"כ שם) עד מקום שיכול לשפוך בו את המים (עיין רש"י קמב: ד"ה מגביה, ושלחן שלמה סי' ש"ט ס"ק ח').

סימן שי"א

סעי' ה'

אם בשבת יש מת בבית, רח"ל, ונוכחותו מקשה נפשית על בני הבית, האם מותר להוציאו?

תשובה: כיוון שהמת מפריע במקומו, להוציאו הוי "לצורך מקומו" (בשם הגר"פ ברונפמן שליט"א). אמנם כיוון שהמת הוא "מוקצה מחמת גופו", יהיה מותר לטלטלו רק "מן הצד" לצורך מקומו, דהוי "טלטול מן הצד לצורך דבר המותר", והיינו שיהיה מותר להופכו ממיטה למיטה (שו"ע). וכן

יהיה מותר להוציא את המת עי"י גוי, כי מותר לטלטל מוקצה לצורך מקומו ע"י גוי (סי' רע"ו ס"ק ל"א).

סימן שי"ב

סעי' א'

האם אפשר לייחד מער"ש דפי נייר חלקים לקינוח טינוף בשבת, ע"י מחשבה בלבד, ולטלטלם בשבת?

תשובה: אפשר (ס"ק ו'), ואף שבעלמא דפי נייר חלקים הם "מוקצה מחמת חסרון כיס" (כמבואר בסי' ש"ח ס"ק ג'), מ"מ אפשר לייחד כל מוקצה מער"ש לשימוש התר ע"י שמייחדו לכך לעולם, ואפי' במחשבה בלבד (סי' ש"ח ס"ק צ"ג). וכשמייחד נייר לקינוח הרי זה תמיד כייחוד לעולם שהרי הוא לא ישתמש בו עוד לשימוש אחר אחרי הקינוח (שבט הלוי ח"ה סי' מ' אות ג'. ועיי"ש בהסבר דברי רעק"א).

האם אדם שעבר על איסור דרבנן משום כבוד הבריות- צריך כפרה?

תשובה: מסתימת הפוסקים משמע שאינו צריך כפרה (כה"ח ס"ק ב', ודלא כהחוות יאיר שהובא בתוספת שבת. והוסיף עוד הגר"י ברונפמן שליט"א שהרי לא מצינו שיש ענין להחמיר ולהמנע מההתר לעבור על דרבנן במקום כבוד הבריות. וכן מצינו בביצה לו: שאביי לא הקל בענין גרף של רעי כדעת רבו, ונענש על כך שלא הקל, ומשמע שבמצבים כאלו ההתרים הם לכתחילה. וכן משמע מסתימת הפוסקים בסימן רס"ו, שגם במה שהקלו "במקום הפסד" אין ענין החמיר, ולא צריך על זה כפרה).

סעי' ג'

האם מותר לקנח את ידיו בנייר דק, אף שמצוי שהנייר נקרע עי"ז?

תשובה: מותר, שאינו מתכוון לקריעת הנייר, וזה לא פסיק רישיה שיקרע, והוי דבר שאינו מתכוון, שמותר (חוט שני ח"א פי"ח ס"ק א').

סעי' ו'

האם עשבים שמחוברים לקרקע הם מוקצה?

תשובה: בזמנינו שהעשבים לא עומדים למאכל בהמה ולא לשאר שימוש התר, הרי הם מוקצה לכו"ע (שלמי יהודה פי"ג הע' ד' בשם הגרש"ז אוירבך, שבות יצחק מוקצה פי"ז אות ב' בשם הגרי"ש אלישיב).

סעי' ח'

אם אדם בלע מרגלית, מטבע, זהב וכד'- האם יהיה מותר לו לצאת לרה"ר בשבת?

תשובה: מותר, כי דבר הבלוע בגוף לגמרי, ואין דרכו להוציאו בעצמו כלל אח"כ, הרי הוא בטל לגוף, ואין בזה משום הוצאה (ס"ק כ"ג, ושה"צ כ"ה).

יש לציין שתכלית הדברים היא רק ללימוד ולבירור ההלכות, ולענין מעשה יש לשאול לרבותיו.

"הגליונות הובאו לעיני נשיא הכולל, מרן הגאון הגדול רבי אביגדר נבנצל שליט"א,
וזכינו שחיוה דעתו על הנידונים ההלכתיים, והסכימה דעתו עם הנכתב, ואף נתן את ברכתו להפצתם.
הקונטרס יצא בעידודו של מורינו ורבינו ראש הכולל הגאון הגדול רבי חזקיהו נבנצל שליט"א,
ועוד זכינו לדון בשאלות והתשובות לפני מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב ברונפמן שליט"א, וסמך ידו על הפצתם.
לכל הערה או הארה, ניתן לפנות להרה"ג ר' בנימין דאר 0527131609
להרחבת הדברים אפשר לשמוע את השיעורים, באורך של כ5 דקות, ב"קו ברור".
מספר הקו: 03-613-613-5

לע"נ עמנואל ב"ר משה ז"ל - ולרפואת חיה מרים בת פסיה דבורה בתושח"י